

Соловей Анна Олегівна,
студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: *к.ю.н., доцент кафедри цивільного права*
Мінченко Д. А.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИПЛАТОЮ РЕПАРАЦІЙ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВИ ТА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Умови сьогодення тісно пов'язані з питанням недостатнього нормативного регулювання питання виплати репарацій як способу захисту держави та Українського народу. Крім того, спостерігається наявність деяких аспектів, що негативно впливають на здійснення цього способу захисту права власності держави та народу. Для детального розуміння природи дефініції репарацій та цих аспектів необхідно їх детально проаналізувати.

Перш за все, варто зазначити про недостатність нормативно-правового регулювання питання виплати репарацій, оскільки Цивільний Кодекс України не містить визначення репарацій. За дослідженням природи та сутності дефініції репарацій їх можна співвіднести з відшкодуванням збитків та іншими способами відшкодування майнової шкоди відповідно до статті 16 Цивільного кодексу України, але при цьому, все ж таки, репарації – це явище, спровоковане війною, а тому їх можна вважати доволі специфічним критерієм завдання шкоди праву власності.

Важливим є огляд позиції щодо визначення репарацій відповідно до позицій фахівців у даному питанні. На думку Вітовської І. В., репараціямивважається: «..відшкодування матеріального збитку в грошовому виразі, товарами, послугами. Об'єм і вид репарацій, як правило, застосовуються на основі міжнародних договорів. Сума репарацій, в основному, є значно меншою від розміру заподіяних збитків...». На думку О. А. Прошиної, термін «репарація» є тотожним терміну «компенсація» в міжнародно-правовій доктрині [8, 9 с. 77].

Інші галузі національного законодавства також на сьогодні не містять чіткої дефініції такого терміну як репарації та його характеристик. Поясненням цьому може бути те, що питання виплати репарацій є дуже суб'єктивним поняттям, оскільки залежить від ситуації, розмірів завданої шкоди та ступеню порушеного права.

Проте надання дефініції, виокремлення ознак та форм, можливих меж застосування значно б спростило розуміння цього терміну та його впливу на подій, що виникатимуть, розвитку держави у після-воєнний період, відновлення економічного потенціалу.

Також, аргументом необхідності включення такого терміну до національного законодавства та його подальшого регулювання є те, що, загалом, питання стягнення або ж накладення репарацій є аспектом міжнародного рівня. Сплата репарацій країною, що порушила норми міжнародного законодавства, увійшла до іншої держави з війною, провокує також різкий спад економіки, підвищення рівня інфляції, створення кризи всередині країни.

З урахуванням цих вищезазначених обставин, визначення терміну «репарації», його основних характеристик та супутніх факторів ідентифікації на законодавчому рівні є складним завданням [2].

Сьогодні на увагу заслуговує важливий законопроект № 7237 від 31.03.2022 «Про компенсацію за майно, втрачене, пошкоджене та знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації та справедливий розподіл репарацій», який наразі знаходиться на розгляді Верховної Ради. Цей законопроект є невеликим кроком до деталізації поняття репарацій та їх реалізації, визначаючи, до прикладу, репарації як «первинну компенсацію», яка детермінується як часткове відшкодування майнової шкоди, завданої постраждалій особі у зв'язку з порушенням її права власності та інших речових прав, яке здійснюється в порядку, визначеному законом.

В пояснювальній записці до законопроекту зазначено, що «репарація – форма матеріальної відповідальності суб'єкта міжнародного права за збитки, спричинені в результаті вчиненого ними міжнародного правопорушення іншому суб'єкту міжнародного права, зокрема відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу. Об'єм та характер репарацій повинні визначатися відповідно до нанесених збитків.» [6].

Окремим проблемним аспектом виплати репарацій є те, що на сьогодні практичний досвід притягнення до відповідальності іншої держави за вчинені правопорушення міжнародного значення є невеликим, а процедура розслідування таких правопорушень, отримання доказів та доведення вини держави-агресора ускладнена багатьма чинниками, зокрема, неможливість доступу до окупованих територій для збору доказової бази.

Ще одним фактором, що спричиняє проблематику питання репарацій, є питання фактичної готовності та, загалом, можливості сплати репарацій країною, що розпочала воєнне втручання.

Варто також звернути увагу на проблематику пропорційності репарацій збиткам, завданим окремим категоріям матеріальних цінностей. Під час війни непоодинокими є випадки знищення культурних пам'яток, що належать на праві власності державі та Українському народу і мають неабияке історичне та культурне значення [2].

Особливо дискусійним питанням, пов'язаним в подальшому із виплатою репарацій, є умисне знищення пам'яток, що відображають історію певного краю або традицію, що має чітко виражене національне забарвлення. Яскравим прикладом цього є знищення та розкрадання музеїв на території нашої країни. Звичайно в такому випадку мова йде вже не тільки про посягання на право власності, а й про притягнення до додаткової відповідальності з огляду на межі вчинюваних дій [7 с. 120-125].

Розуміння та аналіз вищевказаних проблем може змінити ситуацію за умови комплексного підходу до визначення репарацій та процедури їх виплати. Вирішення відповідної проблематики захисту права власності у вигляді репарацій, права власності держави та Українського народу повинне проходити у динаміці з додатковим залученням іноземного досвіду та норм міжнародного права задля швидшого та дієвого захисту об'єктів на майна власності та притягнення до відповідальності за розпалення війни [4 с. 156].

Необхідно також зазначити, що на сьогодні вже напрацьована низка варіантів того, як можуть бути сплачені репарації в сучасних умовах. У нещодавньому коментарі міністр юстиції Денис Малюська, зазначив, що виплати можуть відбуватись принаймні трьома шляхами:

- виплати з державного бюджету країни-агресора;
- порядок добровільно-примусових виплат;
- звернення України до Європейського суду з прав людини.

На даний момент складно визначити, який із запропонованих та досліджуваних сьогодні способів стягнення репарацій буде найбільш доцільним, але це є значущим кроком до захисту права власності нашої країни та Українського народу та відновлення економічного потенціалу [5].

В контексті наведеної проблематики можна визначити можливий шлях врегулювання питання виплати репарацій, який полягає у

створенні контактних груп або круглих столів із залученням лідерів країн, які приділяли увагу воєнним діям, з метою напрацювання дієвих інструментів та договорів, в яких принциповими умовами будуть виступати відшкодування шкоди, нанесеної житловим масивам, об'єктам найбільшої інфраструктури, а також залучення спеціалістів для відновлення морального стану населення. Додатково, за порушення або недотримання країною-агресором умов договору повинні бути передбачені відповідні санкції, які можуть бути полягати у ненаданні іноземними країнами кредитів цій країні або у відмові співпраці за певними проектами, угодами тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний Кодекс України. Закон від 16.01.2003 № 435-IV (у чинній редакції від 10.10.2022). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Сіваш О. М., Кодифікація Комісією міжнародного права норм міжнародно-правової відповідальності, Форум Права 2017. № 4. С. 227–233.
3. Циверенко Г. П. Фактичні підстави для виникнення міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми держави і права*. Випуск 73 (2014). С. 152-157.
4. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. *Форум Права*. Випуск 61.2 (2020). С. 150-162.
5. Малюська розповів, коли може з'явитись міжнародний механізм репарацій РФ для України. *Radio Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-maliuska-reparatsiyi/32089679.html>
6. Проект Закону про компенсацію за майно, втрачене, пошкоджене та знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації та справедливий розподіл репарацій № 7237 від 31.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39332>
7. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. Випуск 1 (2009). С. 120-125.
8. Вітовська І. В. Особливості міжнародної еколого-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права за правопорушення у галузі охорони навколишнього природного середовища. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Випуск 5 (2012). С. 173-177.
9. Камишанський М. М. Міжнародно-правове регулювання використання компенсації як форми відшкодування шкоди держав і міжнародних міжурядових організацій за міжнародно-протиправні діяння. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків. 2017. 210 с.